

מבחן סימנים שי"ז ש"מ

1. א. כמה זמן נחשב קשר של קיימא שחייבים עליו וכמה זמן פטור אבל אסור וכמה זמן מותר לכתחילה. ומה ההכרח מסוגיות הש"ס לחלוקות אלו. ב. האם אזלינן בתר דעתו כמה זמן מעוניין לקשור או בתר מנהג העולם בקשר זה, כתוב לפ"ז האם יהיה מותר לקשור ציצית בשבת ע"מ להתיר במוצ"ש.
2. א. הרב ק. מוסר שיעור הלכה כל שבת. בהגיעו להלכות תפילין רצה לקחת ב' חבלים ולהדגים לציבור כיצד קושרים קשר של תפילין של ראש והסתפק האם יכול לעשות כן בשבת, מה הדין לדעתך. ב. האם מותר לקשור קשר אחד בחוט ברזל. ג. האם מותר לחזק בשבת את הקשר העליון של הציצית.
3. ילדה קטנה הגיעה לאביה בבכיה שהסתבך לה מסטיק בשערה ומציק לה מאוד, אביה הלמדן חכך בדעתו האם יש אופן שיכול להוציא את המסטיק היות ופס"ר שגם יתלוש משערות ראשה- האם יש אופן להתיר להוציא את המסטיק, פרט.
4. קנה חליפה חדשה וכיס החליפה תפור בפתחו כדרך חליפות יוקרה, האם יכול בשבת לפתוח כיס זה [במידה ואסור, יש לפרט איזה אסור עובר].
5. נטף שעוה ע"ג ס"ת במקום שהקלף חלק, האם יכול להוריד השעוה.
6. גברת י. אשה נקיה ומסודרת במיוחד, ויקר מקרה ובשבת צייר בנה הקט קשקוש על הקיר טרם שהגיעו אורחים לביתה, האם יכולה למחוק את הקשקוש כדי להרגיעה את רוחה הסוערת.
7. האם וכמה חטאות חייב באופנים הנ"ל: א. לקח נייר חלק וגזר צורות אותיות וקרנם זל"ז לתיבה שלימה. ב. לקח מדבקות של אותיות והדביקם אחד ליד השני.
8. האם יש היתר לעשות בשבת הפעולות הבאות: א. המערבב קורנפלקס עם שוקלד מומס ואח"כ שמו במקרר. ב. לחרוז חרוזים מפנינים ששולים מהים.
9. כתב השו"ע סי' ש"מ סי"ג: "אין קורעין את הנייר משום שהוא כמתקן כלי", ואילו בסי"ד כתב "המפרק ניירות דבוקים ולא נתכוון לקלקל הרי זה תולדת קורע וחייב". מדוע בתחילה חייב משום מתקן כלי ולבסוף משום קורע.
10. קורע ע"מ לתקן, מוחק ע"מ לתקן. האם חייב- פרט השיטות השונות.

תשובות

1. א. בגמ' ריש פרק אלו קשרים מובאות ג' ברייתות בבביתא אחת מבואר שהקושר חייב חטאת ובאחת מבואר שפטור אבל אסור ובאחת מבואר שמתור. ולדעת רש"י תירוץ הגמ' שיש ג' חלוקות בקשר של קיימא ונחלקו הפוסקים מהם ג' החלוקות, לדעת הב"י עד שבוע מותר, משבוע עד חודש פטור אבל אסור, ויותר מחודש חייב חטאת [ועיי"ש בב"י דעות נוספות]. ולדעת הט"ז להתיר ביומו מותר, יותר מיום פטור אבל אסור, ולצמיתות חייב חטאת. ואילו לדעת הרי"ף והרמב"ם תי' הגמ' שאם הוא אומן ושל קיימא חייב חטאת, ואם הוא או אומן או קיימא פטור אבל אסור, ואם אינו אומן ואינו של קיימא מותר לכתחילה. וכתב הפמ"ג שלפי דעתם אין מקור לחלוקות הזמנים בין קיימא לאינה של קיימא ולכן אף אם קושר לזמן מרובה אלא שדעתו להתירו ואין הקשר של אומן – מותר בשבת. אמנם בלשון הט"ז נראה שמתיר לדעת הרמב"ם רק אם קושר ליומו ודלא כפמ"ג. ולהלכה חוששים גם לדעת רש"י וגם לדעת הרמב"ם. אלא שיש להוסיף, שכתב השו"ע בסעיף ד' שדליים שלנו שאינם קבועים בכור ולא קושרים אותם בקשר של קיימא מותר לקושרם בשבת, ודייק המג"א היינו שאין קושרים לזמן מרובה אך קושרים יותר מיום אחד. ומזה דן הבאור הלכה להקל במקום הצורך שקשר שעשוי ליותר מיום אחד מותר להתירו במקום הצורך כי הרבה ראשונים סוברים כן בבאור הגמ' בדין חבל של דלי.
- ב. ונחלקו הט"ז והבאור הלכה האם אזלינן בתר דעתו או בתר דעת רוב העולם, דעת הט"ז שאזלינן בתר דעתו ולכן אם קושר קשר שקושרים אותו לזמן מרובה והוא מתכוון לזמן מועט, שרי ומ"מ גם לדעתו אין לקשור ציצית בשבת משום חשש הכלבו שמא יבטלנו וישאיר הציצית שם [פמ"ג]. אמנם לדעת הבאור הלכה אזלינן בתר רוב העולם, ולכן לא יוכל לקשור ציצית ע"ד להתיר במוצ"ש.

2. א. לקשור קשר כעין קשר של תפילין נראה שהוא מעשה אומן בין לפי הגדרת הט"ז שהוא קשר אמיץ וחזק ובין לפי הגדרת המשנ"ב שהוא קשר שאינו עתיד להפתח מעצמו. אך אינו קשר של קיימא משום שדעתו להתירו מיד, ובזה כו"ע יודו כי לא קושר תפילין עצמם אלא רק כעין ודוגמא לקשר של תפילין. והיות ומחמירים בקשר של אומן לכאורה יש לאסור לעשות כן. אלא שעדיין אפשר לדון ולהתיר לעשות כן לפי מה שכתב השו"ע ס"א שמותר לקשור קשר שאינו של קיימא למצוה [אף שהוא מעשה אומן] כגון שקושר למדוד אחד משעורי תורה, ויש לדון האם במקרה דידן נחשה הדבר למקום מצוה, ונראה שכפי שמבואר בגמ' שקשר של מצוה היינו למדוד המקוה והיינו רק הכשר מצוה כדי שיוכלו לטבול ונחשב למקום מצוה, כך במקרה דנן שמלמד איך לקשור תפילין נחשב להכשר מצוה שמותר. אמנם ניתן לחלק ולומר שאפשר שמה שהותר למדוד מקוה בשבת היינו לצורך טבילה בשבת אך לא עבור טבילה ביום חול והכא מלמד עבור תפילין שקושר ביום חול, והדבר צריך הכרע. ומה גם שדעת הבית מאיר שאין להתיר מצד קשר של מצוה כי דעת רש"י לחלוק על עיקר הדין כמבואר במשנ"ב סק"ג.

ב. קיי"ל שקשר אחד לאו קשר הוא, וקשר ועניבה ע"ג שעומד להתקיים יותר מיום אחד אסור לקושרו בשבת כמבואר במשנ"ב סקכ"ט. ויש לדון מדוע יש לאסור קשר ועניבה ע"ג, הרי קשר אחד הינו כלום וכן עניבה הינה כלום ומדוע ביחד יש עליהם שם קשר? ובאבנ"ז סי' קע"ט ביאר, שקשר אחד אינו כלום משום שאינו מתקיים אך כאשר יש עניבה ע"ג הרי היא מקיימת הקשר וחייב מצד הקשר [ולא מצד העניבה]. ואילו הגר"ז בשו"ע שלו כתב, שקשר אחד לאו כלום הוא ורק כאשר יש עניבה ביחד הינו מהוים קשר [כפי שקשר ע"ג קשר נחשב לקשר אף שכל אחד לחוד לאו כלום הוא], ומעתה בנידון דידן תהיה מחלוקת ביניהם, שלדעת האבנ"ז יש לאסור כי סו"ס הקשר מתקיים, ואילו לדעת הגר"ז יש להתיר כי אין לו שם קשר כלל.

ג. פשוט לאסור דבר זה, כי לחזק של של אומן שהתרפה גם אסור.

3. יש להבחין בב' אפשרויות. א. לתלוש את המסטיק עם שערות במשיכה חזקה. ב. לגזור את השערות הדבוקות במסטיק. ונדון בב' אפשרויות אלו.

מבואר בריש סימן ש"מ מחלוקת תוס' וריב"ש האם כשגוזז ואינו צריך לשיער נחשב למלאכה שאצל"ג. דעת התוס' שנחשב למלאכה שאצל"ג ולריב"ש אם עושה כן כדי להתייפות נחשב למלאכה הצריכה לגופה. וכתב הבאור הלכה שאשה שקוצצת ציפורניים לצורך טבילה אף הריב"ש יודה שאינה צריכה לגופה כי לא עושה זאת כדי להתייפות אלא כדי להסיר המפריע מעליה. ולפ"ז פשוט בנידון דידן שהוריד השערות בין ביד ובין בכלי הוי מלאכה שאין צריך לגופה [ועדיין יש לדון לדעת הרמב"ן שסובר שכל נטילה הוי צריכה לגופה וכפי שביארו הגרא"ז, אך היות שלא נקטו כן הפוסקים להלכה לא נאריך בזה]. אך מצד היתר זה לבד, אין להתיר לעשות כן בשבת ע"י יהודי וע"י אמירה לנכרי יש להתיר דהוי שבות דשבות במקום צער כמבואר בסי' ש"ז ס"ה וכפי מתיר המשנ"ב לגוי יקצוץ הציפורניים לאשה מצד שבות דשבות במקום מצוה.

ואם תולש את המסטיק בחזקה יש להתיר מצד שאין מתכוון להוריד השערות אלא רק את המסטיק וגם תולש שיער הוי רק איסור דרבנן וממילא יש להתיר מכח ב' ענינים 1. דבר שאין מתכוון בתרי דרבנן שהתיר המשנ"ב בסי' זה לענין אכילת עוגה עם אותיות ע"ג [וגם בסי' שט"ז ס"ג שעה"צ יח עיי"ש]. 2. דברי שאין מתכוון באיסור דרבנן כאשר הוא פס"ר דלא ניחא ליה כמבואר במשנ"ב ריש סי' שט"ז לענין לסגור הדלת בפני הקור כאשר יש ציפור בתוך הבית עיי"ש.

ואם גוזז השיער במספרים, אין נראה להתיר כי מכוון לגוזז השיער וכן גוזז בכלי, ולא הותר לעשות מלאכה שאין צריכה לגופה במקום צער כמבואר בסי' שט"ז ס"ט שלא התירו להרוג פרעוש בשבת כאשר עוקצו עיי"ש שעה"צ אות ס"א.

4. תפירה זו של הכיס הרי היא תפירה לזמן שתופרים במפעל עד שיחליט הלוקח לפתוח כיס זה. ובענין תפירה לזמן מצאנו מחלוקת ראשונים האם מותר להתירה או לא, ולהלכה דעת השו"ע נראה שהחמיר בזה בסי' ש"מ, ואילו הרמ"א הביא בסי' ש"ז ס"ג ב' הדעות ופסק להקל שלא בפני ע"ה, ובסי' ש"מ שתק בזה, ונוקטים האחרונים בדעתו שפסק להתיר ואף שכתב התלה"ד שהרמ"א מקיל רק בקריעה שאינה של קיימא ולא בתפירה שאינה של קיימא, המקרה דנן הוא קריעה של תפירה שאינה של קיימא ולכן יש להתיר לדעת הרמ"א. אלא שבאנו לדון האם כשעושים במפעל כדי שיפתח הלוקח נחשב לאינה של קיימא דמצאנו מחלוקת ט"ז ולבוש מה מוגדר לזמן בענין זה, דדעת הט"ז שרק אם עשוי ליום אחד נקרא 'אינה של קיימא' ואילו דעת הלבוש שאם עושה האומן עד שיקחנו לביתו גם נחשב לתפירה לזמן, וא"כ יש לדון לדעת הלבוש האם גם במקרה דנן נחשב לזמן או שמא כשעושים לזמן מרובה יודה הלבוש שנחשב לתפירה של קיימא.

ומה שכתבנו שיש המחייבים בקריעה של תפירה שאינה של קיימא מבואר ברמ"א שהחייב מצד מתקן מנא ולא מצד קורע כי כתב הב"י שקורע שלא ע"מ לתפור אין חייב משום קורע. אמנם לסוברים שכל קורע ע"מ לתקן חייב משום קורע, אנה"מ יש לחייב גם משום קורע.

ובמקרה דידן נראה שאין חיוב של מתקן מנא, דמה שמצינו תיקון מנא רק בכלי שטרם נגמר וכעת ע"י הפתיחה נגמר הכלי כמו פתח שעושים האומנים בזמן התפירה וסוגרים אותו והיותו והבגד טרם היה בגד- יש בפתיחת הפתח משום תיקון מנא, אבל כאן הכיס היה כבר מוכן לגמרי ורק סגרוהו אח"כ וא"כ אין בפתיחתו משום תיקון מנא [ועיין בשש"כ שהביא סברא זו בשם הגרש"ז ודן בה וכתב שם להתיר ע"פ סברא זו רק גרביים המחוברים זל"ז עיי"ש היטב].

5. בב"י סי' ש"מ ס"ד הביא חידוש הרא"ש שמוחק ע"מ לכתוב חייב גם כשמוחק דיו, ולפ"ז דנו האחרונים בשעוה שנפלה ע"ג הספר האם גם נחשב כמוחק ע"מ לכתוב דדעת הב"ח שחשיב מוחק ע"מ לכתוב ודעת השבות יעקב שאין זה מוחק כי נחשבת השעוה כמונח בקופסה ולא מחקה את האותיות שמתחתיה, ונקט המשנ"ב להחמיר כדעת הב"ח. אמנם כל זה בנפלה שעוה על אותיות, או כשנפלה על מקום חלק שעתידי לכתוב עליו, אבל במקרה דידן נפלה על מקום שלא יכתוב עליו לעולם שהרי אין כותבים במקום החלק של הס"ת וא"כ יש לדון אם נחשב בכלל מוחק כי סו"ס יכול לכתוב שם או שמא אין ע"ז שם מוחק כלל. ואע"ג שבכל מוחק אותיות אף שלא ע"מ לכתוב חייב מדרבנן, לענין מוחק כתם דיו או שעוה אין נחשב למוחק כלל כאשר מוחק במקום שלא עתיד לכתוב. והנה בנשמ"א כתב שמנקה ידיו משחרורית שעליהם חייב משום מוחק למרות שאין דרך לכתוב על גבי ידו, דסו"ס מכשיר המקום לכתובה, והגרש"ז חלק עליו היות ואין דרך לכתוב שם כלל. וא"כ בנידון דידן אפשר שלגרש"ז יהיה מותר להסיר השעוה. אך צריך להזהר לטלטל השעוה באופן המותר כי כתב הבאור הלכה ששעוה היא מוקצה.

6. בזה יש לדון בכל מה שכתבנו לעיל בתשובה לשאלה 5, שאין מוחק במקום שאין דרך לכתוב ויהיה מותר לדעת הגרש"ז. ויש להוסיף עוד שיש לדון האם קשקוש הינו כתיבה שיהיו חייבים על מחיקתה. דלפי המתבאר בסוף הבאור הלכה בסי' ש"מ ס"ד נראה שאין לקשקוש שם כתיבה, דרק כאשר מורה הדבר ומלמד על משהו הוי כתיבה [ולפ"ז ביאר שם שלצייר ציור חייב כאשר מכין מקום לצבוע בתוך הציור שבזה דומה הציור לכתובה שמורה הציור היכן צריך לצייר עיי"ש] וממילא יש להתיר למחוק הקשקוש גם מצד זה שאינו כתיבה כלל [אלא שלפ"ז יהיה מותר לצייר קשקוש בשבת וצ"ע].

7. א. יש לדון בזה בכמה מלאכות: 1. מחתך. 2. קורע. 3. כותב. ונרחיב בזה. מחתך - כתב הבאור הלכה סי' ש"מ סי"ג שהגדרת מלאכת מחתך היא כאשר חותך דבר לפי מידה, ונראה שמקרה דנן אין לך מידה גדולה מזו שרוצה לחתוך צורת האותיות ויתחייב משום מחתך. קורע - מבואר בשו"ע סי' ש"מ ס"ד שלקורע נייר חייב משום קורע, אלא שמתבאר בבאור הלכה באריכות שצריך שיהיה קורע ע"מ לתקן, וגם במקרה דנן הקריעה היא תיקון שיוצר אות ע"י קריעתו. אמנם לדעת הגר"ז המובא בבאור הלכה סי"ג אין בזה קורע כי הנייר הוא גוף אחד ואין קורע אלא בב' גופים שהתחברו, אך כבר דחאו הבאור הלכה. ולפי הגדרת הבאור הלכה שם שקורע הינו כאשר צריך את ב' צדדי הדף שקרע - כאן אין צריך את ב' הצדדים ולכן לא יהיה ע"ז שם קורע. כותב - במקרה דנן האותיות קיימות אחר שגזרם וכעת רק מקריבם זל"ז, ובאנו לנידון המקריב אותיות זל"ז האם חייב משום כותב, שדעת הלבוש והמג"א לחייב ודעת הט"ז והרמ"א להתיר ולשיטתם שרי במקרה דידן. אלא שמבואר במג"א סק"י שאסור לחבר אותיות ע"ג הפרוכת וביארו האג"מ [א' קל"ה] שכוונתו לאסור רק כאשר מחברם לפרוכת אבל כאשר מניח אותיות אחד ליד השני בלא חיבור אין זה כתיבה. ולפ"ז גם בנידון דידן יש להתיר אף למג"א ולא יהיה בזה משום כותב. וכן יש להתיר לדעת האבנ"ז [סי' ר"י] שמלאכת כותב הינה לכתוב אותיות ולא תיבות ובמקרה דידן כותב תיבות ולא אותיות. ואכתי יש לדון בדבר חדש, האם מה שגזר את הנייר בצורת אות נחשב לכתובה, ויתחייב מצד הגזירה מדין 'כותב'. והנה המשנ"ב סי' ש"מ סק"ב אות ב' בהיא בשם התוספתא שהקורע על העור כתבנית כתב חייב [והיינו שקורע קריעה מפולשת], ונראה לדון שכפי שחייב בקריעה מפולשת מדין כותב כך יתחייב בנידון דידן מדין כותב, ויש לפלפל בזה וכתבתי לעורר.

8. ב. לפי מה שכתבתי באות הקודם יתבאר שלדעת הט"ז והרמ"א שרי, ולדעת הלבוש והמג"א יש לאסור. יש לדון בב' חלקי השאלה במלאכת מעמר. דקיי"ל סי' ש"מ סעיפים ט', י' שחיוב מעמר רק בגידו"ק ורק במקום גידולו, וחייב מדרבנן גם בדבר שאינו גידו"ק אך צריך שיהיה מקום גידולו. ובנשמ"א חידש שכאשר מקבץ הדבלה לאחד חייב גם שלא במקום גידולו, ומה שחייב במקום גידולו רק כאשר עושה ערימה ולא מדבקם כאחד [וחלק בזה על המג"א] והמשנ"ב פסק כנשמ"א. וכעת נדון במקרה הא', שקורנפלוס הינו גידו"ק ומקבצו לאחד שלא במקום גידולו והיה מקום לחייב ע"פ הנשמ"א. אך יש לדעת שכתב ערוה"ש שמעמר חייב רק כאשר לא השתנה הדבר מצורת גידולו והיותו וקורנפלקס השתנה מצורת גידולו אין בזה משום מעמר. ובמקרה הב' היה מקום לחייב לנשמ"א כי הוי גידו"ק ומקבצם ביחד, אלא שגם בזה כתב בשביתת השבת שחיוב הנשמ"א רק כאשר מדבקם לאחד והיותו ובמקרה דנן אינם נהיים כאחד אין בזה דין מעמר.

9. בבאור הלכה סוף סי' ש"מ כתב כמה אופנים ליישב זאת. א. קורע חייב רק כאשר עשוי מב' דברים ולא מדבר אחד. ב. קורע חייב רק כשקורע וצריך את ב' צדדי הקריעה. ג. כאשר קורע ומתקן כלי לא חייב

משום קורע משום שמלאכת קורע הינה קלקול וממילא כאשר יוצר כלי ע"י הקריעה אין זה קלקול ולכן לא חייב על קורע. וכל זה לדעת רש"י שמחייב בפותח בית הצואר משום מתקן כלי ולא משום קורע.

10. כתב הב"י בסי' שי"ז שקוע חייב רק כאשר הוא ע"מ לתפור ולא כאשר הוא ע"מ לתקן ולפ"ז ביאר דעת רש"י שמחייב בפותח בית הצואר רק משום מכפה בפטיש ולא משום קורע. וכן ביאר הרעק"א בדעת התוס' עג: שהשוה דין קוצר ע"מ להשתמש בעצים לדין קורע ע"מ לתפור. אלא שהרבו האחרונים להקשות על דעה זו ועיקר ראייתם מדין קורע על מתו שחייב למרות שלא קורע ע"מ לתקן. ולכן הסיק הבאור הלכה ס"ס ש"מ שחייב גם בקורע ע"מ לתקן, וביאר בדעת רש"י שכאשר עושה כלי ע"י קריעתו ומתקן הכלי חייב רק משום מכה בפטיש אבל כאשר עושה תיקון סתם, חייב משום קורע. ויש לציין שדעת הנשמ"א שקורע ע"מ לתקן הוא מלאכה שאצל"ג וגם על דבריו חלק הבאור הלכה.

ומוחק ע"מ לתקן כתב הפמ"ג שחייב [והו"ד בבאור הלכה סי' ש"מ ס"ד] ולכן כתב שאם מוחק חוב שחייבים לו חייב משום מוחק.